

Internet, computer e telefonin

Augmentar la segirezza en l'utilisaziun da las tecnologias d'infurmaziun e comunicaziun

■ **L'Internet, il computer ed ils telefonin tutgan ozendi tar la vita quotidiana da prest mintgina e mintgin. Ils avantatgs da l'utilisaziun da l'Internet en dentant adina colliads cun privels. Tge sto vegnir observà, sch'ins lavura cun il computer? En las raits socialas, il telefonin, maschinas da tshertga e.u.v privlus?** Cunquai che l'Internet sa deraisa pli e pli sco chanal da comunicaziun e da fatschenta, daventa la protecziun da datas adina pli impurtanta. Quai concerna tant la protecziun tecnica dal computer sco er il cumportament dals umans che navigeschan en l'Internet.

En l'ambient da las novas tecnologias vegnan elavuradas datas en moda intensiva. Sur servetschs online vegnan datas persunalas barattadas, arcunadas ed utilisadas sin tut il mund per differents intents. I daventa pli e pli difficil da proteger la sfera privata u da far valair ses dretgs a temp util.

Pervia da quai vegni pretendi da las utilisadras e dals utilisaders d'Internet d'esser precautas e

precauts cun communicar lur datas persunalas u las datas da terzas persunas. Sco mesiras da protecziun tecnica vegni cusgelià urgentamain da duvrar programs cunter virus e firewalls. Sch'ins applitgescha tecnologias favuravlas per la protecziun da datas (p.ex. proceduras da codaziun) e sch'ins mantegna l'anonimitad, po quai sustegnair l'utilisaziun precauta da l'Internet.

Segirezza e protecziun da datas

Tar maschinas da retschertga datti da princip dus secturs problematicos or da la perspectiva da la protecziun da datas. L'emprim pertutga la fusiun d'infurmaziuns che sa chattan sin differents paginas d'Internet ch'èn independents ina da l'atra. La maschina da retschertga las renda accessiblas a l'utilisadur u a l'utilisader en il rom da l'indicaziun dals resultats. Da l'atra vart rimnan las maschinas da retschertga – registron l'adressa dad IP – tut las dumondas, tut ils resultats e tut las utilisaziuns da quests resultats. Uschia pon vegnir fatgs profils persunalas da las utilisadras e dals utilisaders per als evaluar e nizzegiar.

Sch'ina patruna u in patrun restrenschan tras in reglament il diever privat da l'Internet, dastga ella u el far controllas en cas d'in abus. Igl è er permess da laschar evaluar las protocolaziuns cun referiment ad ina persuna tras ils servetschs d'informatica u tras l'incumbensada u tras l'incumbensada da segirezza d'ina firma. E-mails privats na dastgan dentant betg vegnir legids.

I vegn recumandà d'avair pliras adressas dad e-mail per preservar las adressas privatas da spam. Tgi che visita gruppas da novitads u tgi che baterla en l'Internet inditgescha cun avantatg in'adressa dad e-mail senza num che na permetta betg da trait

conclusiuns davart l'identitad (p.ex. stgarpafier@provider.ch). In'attenziun speziala ston ins dar cun communicar datas persunalas (num, adressa, preferenzas, quitads e.u.v.) – quai vala en general en l'Internet, en spezial dentant en raits socialas.

En l'Internet vegnan registradas activitads; en agiuntas d'e-mails pon esser zup pads codes; cookies arcuneschan datas davart las visitadras ed ils visitaders d'ina pagina d'Internet. Cookies pon vegnir deactivads totalmain u parzialmain en las opziuns dal browser. La registraziun da las paginas d'Internet visitadas sa lascha er stizzar, sche er autras persunas han access al computer utilisà.

Cun la revisiun da la Lescha da telecomunicaziun vala en Svizra dapi il 2007 in scumond da spam expressiv. Caracteristic per spam è cunzunt la spediziun en massa ed automatica da messadis da reclama sur ils pli divers chanals da telecomunicaziun. Pir questa spediziun pussibilitescha da cuntanscher cun in minimum da temp e daners impundids milliuns retschavidras e retschaviders. Per e-mail, per SMS, per MMS, per fax u per comunicaziuns pleddadas: il scumond da spam vala en tut ils cas.

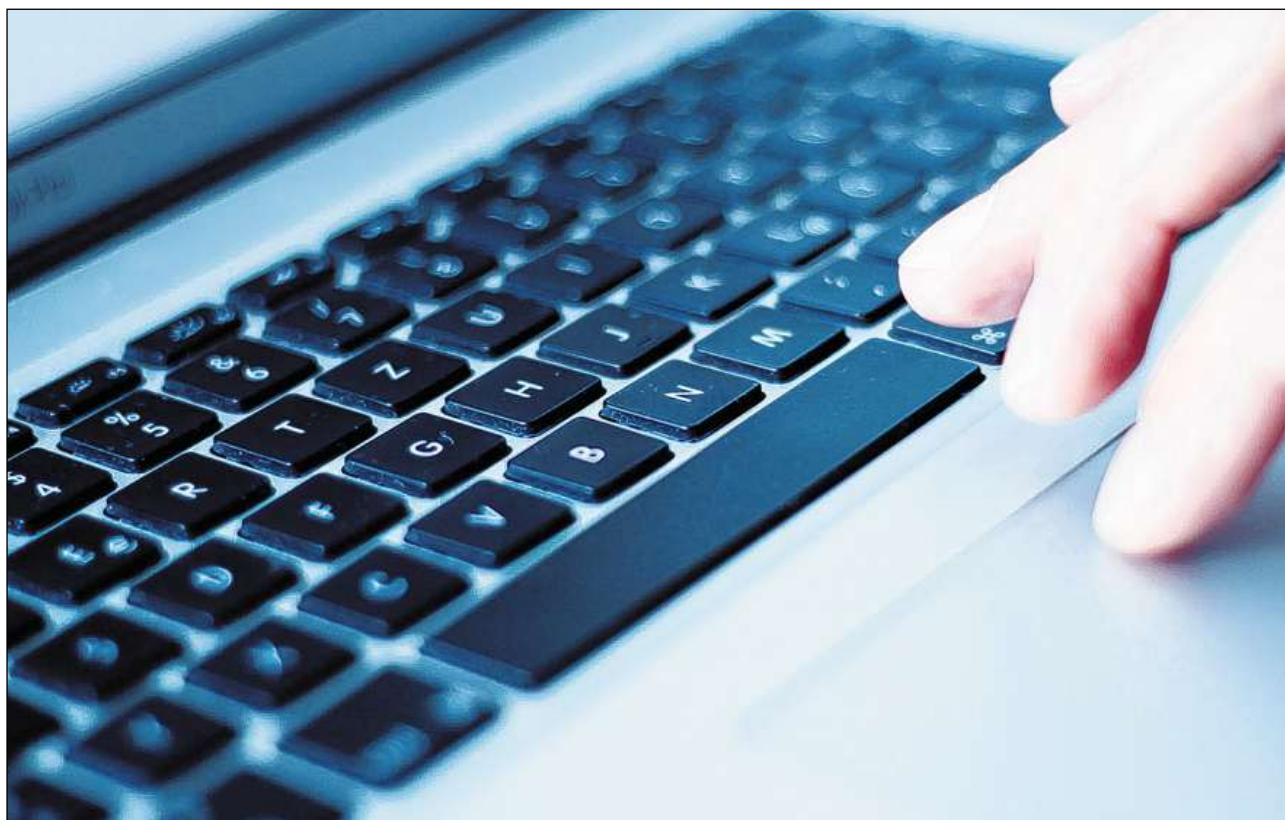
Far cumpras en l'Internet

Far cummissiuns sur l'Internet daventa adina pli popular. Igl è facil e spargna temp. E la purschida dals products ch'ins po cumprar sur l'Internet vegn adina pli gronda. Contracts da cumpra vegnan sutscrits cun ina sutscriziun electronica, il pajament succeda en moda electronica. Per il commerzi sur l'Internet (e-commerce) na datti naginas prescripziuns spezialas, i vala la basa legala existenta. Tant pli èsi inditgà da resguardar intginas mesiras da precauziun tar l'e-commerce.

Ultra da controllar la confidenza e da resguardar quai ch'è stampà pitschen respectivamain las cundiziuns generalas da fatschenta duess vegnir controllà il pretsch da cumpra (inclusiv custs supplementars). Igl è bun da controllar eventuals dretgs da restituziun e da pajar – sche pussaivel – pir suenter ch'ins ha survegnì la rauba.

Plinavant duess ins tsherner metodas da pajament segiras, per exempel il pajament per quint, il pajament sin in conto da banca respectivamain da posta u il pajament cun carta da credit. La ristga tar il pajament cun la carta da credit è circa medem gronda sco en ina fatschenta u en in restaurant. En cas d'in abus sto la commerzianta u il commerziant furnir la cumprova. Tuttina èsi bun da verificgar l'enconuschientscha e la seriusadad dals commerziants sco er da controllar regularmain ils rendaquints da la societad da cartas da credit. Sch'insatgi paja nunautorisadamain cun l'agen conto, alura èsi da sa drizzar – cun tut ils documents – immediatamain en scrit al gestiunari dal servetsch da pajament.

Igl è impurtant d'elegir plects-clav segirs e da mai surdar quals a terzas persunas. Ideals èn plects-clav cun ina lunghezza d'almain ogt segns, il meglier ina cum-

L'Internet furma oz la tecnologia d'infurmaziun e comunicaziun principala.

FOTO R. MÜLLER/PIXELIO

binaziun da bustabs, da cifras e da segns spezialas. Ins na duess mai tsherner num e noziuns ch'han ina stretga relaziun cun l'atgna persuna e che pon uschia vegnir engiavinads facilmain. Per differents servetschs online èn en mintga cas d'elegir differents plects-clav. Gist uschè impurtant èsi da tegnair per sai ses plects-clav, ses num d'utilisader e ses codes d'access. Sch'ins mida regularmain ils plects-clav augmenta quai supplementarmain la segirezza. Plinavant pon ins observar la segirezza tecnica tar la transmissiun da datas. Sin las paginas da furniturs online duess esser pussaivel da transmitter datas persunalas en moda codada. Per regla è quai vesaveil vi da la scursanida «https://» en la lingia d'adressa dal browser e vi d'in pitschen simbol da marschlos en la trav sut dal browser.

In ulteriur punct è da sa proteger cunter l'enguladitsch da datas. L'enguladitsch da datas persunalas en l'Internet, l'uschenunà phishing, ha lieu principalmain tras la spediziun dad e-mails falsifitgads. Sch'ins vegn supplitgà tras in e-mail d'endatur sur in link u sur in formular datas confidenzialas sco plects-clav u infurmaziuns da la carta da credit, alura duai ins avair disfidanza. Interpresas seriusas na dumondan mai talas datas per e-mail, sur in link u sur in formular. En l'Internet na duess ins er betg inditgar malprecautamain il numer da natel.

Tschertas offertas èn memia bunas per esser vairas, er en l'Internet! Ins duess perquai adina esser sceptic e tshertgar – sur rapports d'experientscha – infurmaziuns supplementaras davart il product e davart l'offerent u sa drizzar als producents originals che pon gidar a scuvrir falsificaziuns e copias illegalas.

Raits socialas

Cun raits socialas u social media èn maneigiadas medias electronicas che permettan da communicar in cun l'auter sco er da barattar in cun l'auter cuntengs da medias u da concepir tals cuminaivlamain. A social media appartegnan raits sco Facebook, Twitter, LinkedIn e XING, ma er paginas d'Internet sco YouTube e Wikipedia. Er blogs, chats e forums fan part da social media.

Ins sto ponderar bain, tge ch'ins tradescha e co ch'ins sa mussa en raits socialas. Betg mo amias ed amis pon vesair las infurmaziuns ed ils maletgs, mabain er bleras autras persunas. Per sa proteger duess ins controllar regularmain las configuraziuns persunalas sin las plattafurmas ch'ins utilischescha.

Envers contacts en l'Internet duess ins esser precaut e betg crair tut. Pertge ch'ins na po mai propri savair, tgi che las persunas èn en realitad e tge ch'ellas vulan effectiva-

main. Il medem vala en cas d'ina scuntrada reala. Ins duess perquai adina sa scuntrar en lieu public bain frequentà, sco per exempel en in café.

Sch'ins metta fotografias e videos en l'Internet, ston ins esser conscient che autras persunas pon deraisar vinavant quest material. Maletgs digitalas pon numadamain vegnir reproducids en in dai e sa tshentan svelten en fauss mauns. Ina giada ch'els èn en la rait, èn els arcunads per adina. Ins duai perquai er pensar a l'agen avgnir: forsa na vul ins betg pli guardar ils maletgs en in pèr onns u forsa pon els chaschunar donns a la vita privata u professiunala.

Daventar ina victima da mobing fa adina mal – er sur l'Internet. Sch'ins ha enconuschientschas d'attagas da mobing sur l'Internet, na duai ins betg guardar davent, mabain agir e contactar sche necessari in post spezialisà. Sch'ins è sez(za) la victima, èsi da sa drizzar en mintga cas ad ina persuna da confidenza u ad in'instituziun correspondent. Ultra da quai duai ins rimnar tut las infurmaziuns davart las attagas e far copias, per ch'ins possia cumprovar tge ch'è capità exactamain.

Uffants ed Internet

Entant han blers uffants access a l'Internet sur il computer da famiglia ed en scola. La navigaziun en l'Internet cuntogna ristgas, a las qualas ils geniturs ed ils uffants pon prevegnir. Software da filters èn programs che filterschan tschertas paginas d'Internet. Els pussibiliteschan da definir glistas negativas e positivs cun paginas scumandadas e permessas. I po er vegnir fixà tge software ch'ins uffant dastga duvrar per ina tscherta durada.

Per sa proteger cunter abus duessan en pli vegnir resguardads ils suandants tips da segirezza: mai communicar datas (num, adressa, fotografia) en chats ed en forums; duvrar sco «nickname» in num da fantasia che na fa naginas indicaziuns davart l'atgna persuna; betg dar resposta a contribuziuns ed ad e-mails dubius, malonest, smanatschans u provocants en forums; avair precauziun, sche persunas estras offreschan regals u daners; communicar experientschas curiosas e dischagreablas als geniturs u ad autras persunas da confidenza; betg fixar appuntamenti cun persunas ch'ins ha emprendi d'enconuscher en l'Internet, senza infurmar avant ils geniturs u amis.

Persunas minorennas na pon da princip far nagins contracts senza il consentiment dals geniturs, pia er naginas cumpras sur l'Internet. Sche quai è tuttina succedì ed ils geniturs stattan silenzius, poi vegnir supponi ch'els dettian lur consentiment. Sche geniturs respectivamain las represchentanzas legalas da las persunas minorennas na

van betg d'accord cun ina cumpra, ston els annunziar quai immediatamain a la part contrahenta. Tras quest'annunzia vegn il contract resguardà sco nunvalaivel.

Proteger il computer e la rait senza cabel

Igl è fitg impurtant da proteger il computer ed uschia er tut ils documents e tut las regurdientschas cun installar in program d'antivirus ed ina firewall ed actualisar regularmain quests programs. Ins duai far stim sch'i dat updates da segirezza per il sistem operativ e per la software, ed exequir adina puspè quests updates. Plinavant èsi necessari da far regularmain copias da segirezza da tut las datas ch'èn impurtantas, p.ex. sin in disc compact u sin in disc dir extern.

La rait senza cabel (WLAN) sto esser codada. Co ch'ina fa quai stat scrit en il manual da l'apparat. Els mecanisems da codaziun sa cloman WPA2, WPA u er WEP (standard pli vegl). Agid survegn ins er en l'Internet sin la pagina da support da la firma da produziun u sur sia hotline. L'apparat da WLAN duess ins serrar giu cur ch'el na vegn betg duvrà.

Istorgias da l'Internet

La Confederaziun ed ils chantuns han publictà il 2010 comunablamain il portal e la brochura «Istorgias da l'Internet – che nagin na vules passentar sez». En furma da comics vegnan mussadas situaziuns privlusas en connex cun l'Internet ed i vegn mussà co ch'ins po identifitgar ed evitar talas. La finamira è d'augmentar la segirezza e la confidenza da la populaziun en l'utilisaziun da las tecnologias d'infurmaziun e comunicaziun odiernas. Access direct a la versiun rumantscha: www.istorgiasdalinternet.ch

La presentaziun:

Dossier «Segirezza en l'Internet»

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=1347
www.chatta.ch

Campagna da la Confederaziun per dapli segirezza en l'Internet.